

ИВАНА БЪРЛИЧ-МАЖУРАНИЧ

СЛЪНЦЕТО ДЕВЕР И НЕВА

НЕВИЧИЦА

Превод от хърватски: Христиана Василева, 1978

chitanka.info

Живели мливар и мливарка, а и двамата били с твърди и несправедливи сърца. Като е да донесат царските слуги да смелят жито, той не взимал нищо за уем и на това отгоре на царя подарък праща, само и само да се подмаже на силния цар и на неговата щерка, надменната царкиня. А като дойде сиромах да смели жито, мливарят взимал от два шиника единия за себе си уем, иначе не искал да мели.

Един ден, а това било по Коледа и било голям студ, във воденицата дошла някаква баба, цялата в кръпки и парцали. Воденицата била в горичката на потока и никой не можел да знае откъде е дошла бабата.

Но това не било баба като баба, а било Мокош^[1]. А Мокош умеела да се превръща във всичко — и в птица, и в змия, и в баба, и в девойка. Освен това Мокош умеела да прави всичко — и зло, и добро. Но тежко томува, който й стори нещо, защото била много зла. Мокош живеела в калта накрай блатото, където есенно време живеело слънцето. Слънцето нощувало при нея цяла зима, а Мокош знаела и люти билки, и баене за здраве, та баела и отглеждала невръстното Слънчище, докато не се подмладяло по Коледа и не блеснело наново.

— Добър ви ден — поздравила баба Мокош мливаря и мливарката, — да ми смелите тази торба жито.

Сложила бабата торбата на земята, а мливарят рекъл:

— Ще смеля, половин торба на тебе за погача, а половината за мене за уем.

— Недей така, синко! Малко ще ми е за коледна погача, защото имам шест сина, а ми се роди и седмо внуче Слънце.

— Я не дрънкай празни приказки, стара глупачко — грубо отвърнал мливарят. — Тъкмо на слънчева баба приличаш!

Че така, че иначе, но мливарят не скланял да мели без половин торба, а бабата метнала отново торбата на гърба си и си отишла, откъдето била дошла.

А пък мливарят имал дъщеря, хубава девойка, наричали я Нева Невицица. Когато се родила, вилите я окъпали във вода от воденично колело, та всяко зло се махало от нея като вода от воденица. И още вилите били нарекли, като се зажени тя, Слънцето да й бъде девер, значи щяла да е слънчева невяста. Затова я нарекли Нева Невицица, а била прекрасна и винаги засмяна като ясен ден.

Домъчняло на Нева Невицица, когато мливарят изпъдил така бабата. Отишла тя, дочакала бабата в горичката и казала:

— Бабо, върни се утре, когато ще съм сама. Ще ти смеля житото без уем.

На другия ден мливарят и мливарката отишли в гората да секат бъдник за огнището, а Нева Невицица останала сама. Не минало много, ето ти я бабата с торбата.

— Добра ти среща, девойко — казала бабата.

— Добра и на тебе — отвърнала Нева Невицица. — Чакай, бабо, да отворим воденицата.

Това било малка воденица лъжичарка, хващаща водата в четири кръстосани лъжици и се обръщала като вретено. Мливарят бил запънал воденицата, та Нева Невицица трябвало да влезе до колене в ледения поток, за да махне резето.

Затракала воденицата, завъртели се воденичните камъни и Нева Невицица смяла житото на бабата. Напълнила ѝ торбата с брашно и не взела нищо за уем.

— Е, сполай ти, девойче — казала бабата, — ще ти се притека на помощ, където и да ти мине кракът, дето не си пази краката от ледената вода, нито ръцете от неплатена работа. И още ще кажа на моя внук Слънцето кой го е дарувал с погача.

После бабата взела брашното и си отишла.

От този ден във воденицата нищо не могло да стане без Нева Невицица. Докато не се докосне тя до воденицата, лъжиците не хващат вода, ако тя не надникне в сандъка за брашно, в него няма да има никакво брашно. Колкото и да падало от камъните, сякаш всичкото пропадало в земята — сандъкът оставал празен, докато в него не надникне Нева Невицица. Така било с всичко, което било свързано с воденицата.

Това траяло доста дни, траяло и продължило, мливарят и мливарката взели да ненавиждат дъщеря си и да я мразят. Колкото повече тя се трудела и повече печелела, толкова те по-мрачно я гледали, дето умеела да прави всичко с песен, а те не могли и със зъби и нокти.

Било една сутрин, по горещниците, когато Слънцето, силно и жарко, презположвало небето като нажежено злато. То вече не нощувало в калта, нито Мокош го гледала, а владеело света, слушали

го и небето, и земята. Седнала Нева Невицица по горещници пред воденицата и си помислила:

— Да ми е да се махна оттук, като не мога да им угодя на тези недоволници.

Тъкмо помислила така, и пред нея се появила онази баба, която била Мокош.

— Аз ще ти помогна, но трябва във всичко да ме слушаш и гледай да не ме обидиш — казала бабата. — Ето тази заран надменната царкиня се разхождала по ливадата, изгубила си ключовете от раклите и килерите, та сега не може да си вземе короната, нито одеждите. Царкинята е разгласила — който намери ключовете, ако е момък, тя ще му стане либе и годеница, ако е девойка, царкинята ще я вземе за първа придворна. Ела с мен, ще ти покажа къде лежат ключовете в щира. Ще занесеш ключовете на царкинята и ще бъдеш първа придворна. В свила ще се обличаш и край коляното на царкинята ще седиш.

Тозчас Мокош се превърнала в пъдпъдък, а Нева Невицица тръгнала след нея.

Стигнали така на ливадата пред царския дворец. По ливадата били наизлезли наперени юнаци и благородни господа, а около ливадата конярите държали буйни коне. Само един кон не го държал коняр, а го държало босо бедняче. Това бил конят на бан Олех, а конят му бил най-буен. Бан Олех бил най-хубавият юнак под небесния калпак. Всеки можел да го познае между толкова банкове и жупани, защото одеждата му била накитена и бялата шапка по-гиздава от всички останали.

Ходели юнаците и благородните господа по ливадата и само разгръщали тревата с ботушите си, дано намерят ключовете. Само бан Олех много не се вглеждал за ключовете, като да му е на игра и на шега. А царкинята гледала от прозореца и внимавала кому ли ще излезе късметът. Добре огледала одеждите царкинята и все си наричала добър късмет, дано бан Олех намери ключовете.

Когато дошла Нева Невицица и пред нея пъдпъдъкът, никой не ги забелязал на ливадата освен бан Олех.

— Не бях виждал такава мила девойка — помислил бан Олех и тръгнал към нея.

Но в това време и царкинята от прозореца забелязала Нева Невицица и понеже била надменна и присмехулна, хич и не погледнала

колко е мило девойчето, ами се разсърдила и рекла: „Само това оставаше, тази приста девойка да намери ключовете, та да ми стане придворна!“. Помислила така и веднага пратила слуги да изпъдят момичето.

Нева Невицица ходела по ливадата, където я водел пъдпъдъкът. Така преполовили половината ливада, до мястото, където се бил развъдил щир. Разтворил пъдпъдъкът два листа на края на щира, а под тях били ключовете.

Навела се Нева Невицица и вдигнала ключовете, но като погледнала царските дворци и загледала надменната царкиня, се уплашила и помислила: „Къде ти ще стана аз придворна на царкинята!“

Помислила така, огледала се, а до нея имало чуден юнак, като че със Слънцето се бил побратимил. Това бил бан Олех.

Съобразила бързо Нева Невицица, не направила както ѝ била заповядала Мокош, ами протегнала ключовете на бан Олех:

— Ето ти ключовете, незнайни юначе, нека царевната ти бъде либе и годеница — казала Нева Невицица и не могла да махне очи от чудния юнак.

А в това време дошли слугите с бичове и здраво хванали Нева Невицица да я прогонят от ливадата по заповед на царкинята. Като видял това бан Олех, бързо съобразил и отговорил на Нева Невицица:

— Сполай ти за ключовете, мило момиче, но аз друго наумих. Ти ще ми бъдеш либе и годеница, защото си по-хубава от зорница. Ето ти моя бърз кон, ще ни отнесе в моята празна банковина.

Нева Невицица отишла радостна при бан Олех, а той я вдигнал до себе си на коня. Когато полетели на бързия кон край прозорците на царкинята, бан Олех хвърлил умело ключовете, та се закачили право на прозореца.

— Ето ключовете, светла царкиньо — викнал бан Олех на царкинята, — носи със здраве короната и одаждите, а аз си намерих момиче.

Цяла нощ яздил бан Олех с момичето и призори стигнали в празната банковина, до дъбовата градина на бан Олех. Около дъбовата градина имало три рова, а сред градината — осажден дом.

— Това са дворците на бан Олех — казал юнакът на Нева Невицица и сам се засмял, че няма по-хубави дворци. Още по-хубаво

се засмяла Нева Невицица, че ще бандува покрай такъв чуден юнак.

Свикали тозчас сватбари да се отпразнува сватбата. Поканили двадесет юнака и двадесет бедняци, повече хора и нямало в пустата банковина. А за да им бъде по-голяма веселбата, повикали още от планината вълка и вълчицата, сребристия орел и сивия сокол, а за Нева Невицица две свати — гургулица и тънката лястовица.

Нева Невицица се похвалила на бан Олех:

— Ако може да ме познае Слънцето, и то щеше да ми дойде за сват. Щеше да ми е Слънцето и девер на сватбата, защото така са ми предрекли орисниците.

И така сватовете се събрали в опушения дворец, за да пируват, а не знаели, че лошо им се пише.

* * *

Царкинята я ухапало за сърцето, когато бан Олех захвърлил ключовете и пред толкова много господа, пред банкове и жупани, благодарил на светлата царкиня, а обикнал непознато момиче.

Царкинята придумвала царя, своя баща, молела го и го заклинала, докато не измолила, та царят ѝ предал силната си войска. Войската потеглила на добри коне към пустата банковина на бан Олех, водела я гневната царкиня.

Тъкмо сватовете седнали на трапезата и войската се видяла. Толкова била силна, че била покрила цялата пуста банковина, не могло да се види педя земя. А пред войската викал глашатай, да чуе всичко живо на света:

— Иде силна отбрана войска да покори непокорния бан. Жив ще хване бана, а на жена му сърцето ще извади.

Когато бан Олех чул това, попитал Нева Невицица:

— Боиш ли се, хубава девойко?

— Не се боя — отговорила тя радостно, — надявам се на тъмния вълк и на вълчицата, на двадесетте юнака и двадесетте бедняци, а най-вече на юнака бан Олех. Имам още добри свати — гургулицата и тънката лястовица.

Бан Олех се засмял, но сватовете вече били скочили на бързите си крака. Хванали юнашко оръжие и юнаци, и бедняци, застанали до

прозорците на одимения дом и натегнали здрави лъкове и свилени тетиви, да чакат войската на царкината. Но това била такава силна войска, че не можел да я надвие нито бан Олех, нито неговите сватове, нито опушеният му дом.

Първи загинали тъмният вълк и вълчицата, защото прескочили градината и рововете и се спуснали пред царкинината войска, та отсред войската, да извадят очите на надменната царкиня. Но се вдигнали стотина кривака, войската защищавала надменната царкиня, счупила крилата на орела и сокола, че пък тежките коне с черната земя ги изравнили.

Все повече приближавала до осаждения дом силната войска, а когато била вече близо, сватовете отпуснали свилените тетиви и поздравили войската с леки стрели. Но лютите царкини не чакат люти стрели.

Полетели стрелите и насам, и натам, обаче във войската имало безброй стрелци, та стрелите се посипали на прозорците на осаждения дом като небесен мор. На всеки юнак по две, по три рани, а бедняците имали и по десетина.

Най-тежки рани добил бан Олех, та му се отпуснали ръцете на юнака, толкова го надвили раните.

Тръгнала бързата Нева Невицица с бан Олех да му измие раните на двора на осаждения дом. Докато тя му миела раните, бан Олех казал:

— Нямахме късмет, моя Нево Невицице. Няма вече на кого да се уповаваш, а ето войската е на вратите на осаждения дом. Ще счупи дъбовите резета, ще събори стародревната врата — изгинахме, погинахме и вълците, и орлите, и юнаците, и бедняците, и бан Олех, и неговата Нева Невицица.

Но Нева Невицица съобразила в бедата и рекла:

— Не бой се, бане, ще изпратя гургулицата да ни доведе Мокош от блатото. Мокош умее всичко и всичко може да стори, тя ще ни помогне.

Нева Невицица изпратила бързата гургулица. Хвръкнала сивата гургулица, побърза от всички тетиви на стрелците и царските стрели не я настигнали. Отлетяла и довела Мокош от блатото. А Мокош се превърнала на врана и кацнала на билото на опушения дом.

Но войската тропала вече на вратата. Тежки криваци започнали да удрят по вратата и стълбовете ѝ, настанало чукане, тропане, ехтели портите и дворът на опушения дворец, като че дяволска градушка тропала на вратата на бан Олех.

— Жива да си, моя Мокош — молила се Нева Невицица на черната врана, — жива да си, спаси ни от лошата царкиня, ще загинем млади!

Но злата Мокош едва чакала да си излее яда. Затрепкала враната с черни криле и проговорила:

— Помогни си сама, моя гълъбице! Ако ме беше послушала, ако беше отнесла ключовете на царкинята, щеше да ѝ допаднеш и щеше да седиш сега край коляното ѝ, в свила щеше да те облича, от златна чаша да те poi. Каквото търсеше, това намери! Ето ти сега осажден дом, в него ранени бедняци, а пред дома неброена войска. Да ти помогне, който те е научил така!

Като чул това бан Олех, скочил раненият юнак на крака и извикал гневно:

— Остави, Нево Невицице, празна работа! Кога е било врана да помогне на юнак! А ти бягай от покрива, черна злокобница, да не хабя бързи стрели, да не стрелям птици по билото.

След това бан Олех прегърнал Нева Невицица и казал:

— Когато загина сред царската войска, иди, моя хубава Невицице, поклони се на царкинята, стани придворна на лютата царкиня, защо ти трябваше да бъдеш жена на бан Олех.

Разтъжил се бан Олех, а после се дръпнал от Невицица, хукнал през порти и дворове да вдигне дъбовите резета, да отвори вратата на войската неброена, да загине или да се промуши през нея.

Нева Невицица останала сама в двореца, а над нея на покрива черната Мокош. Чувало се как падат тежките резета — сега старата врата ще поддаде, сега ще нахлуе безмилостната войска, ще плени бан Олех, а на нея, милата девойка, сърцето ще извади. Бързо премятала през ума си Нева Невицица какво ще стане, как ще бъде? Огледала се няма ли някой да се смили, да помогне в тежката беда! Огледала се мило, премило и по земята, и по небето. Като погледнала в небето, по него минавало Слънцето, жарко като нажежено злато. Щом погледнала в Слънцето, то се смяло от красотата ѝ и веднага се вглеждало в нея. Огледали се Слънцето и Нева Невицица, и като се огледали, се

познали, та Слънцето веднага се сетило: „Ето, това е онази невеста, на която щях на сватба да ѝ ида. В добър час ми дари погача, в още по-добър погледна към мен.“

Чуло било Слънцето как малко преди това Мокош била нахокала Нева Невичица и как не искала, проклетата, да ѝ помогне, та сега Слънцето почнало да се кара силно. Занемяла от страх цялата банковина, секирите и криваците от страх се свалили, а силното Слънце гърмяло над Мокош:

— Ей, бавачке, лоша квачке! Ако злото тъкмеше правдата на света, гърбава правда щеше да настане! Ако си ме изгледала от калта, в калта си си останала, клетнице. Не си обходила с мен небето, нито си погледнала с мен от небето, за да знаеш да кроиш правда. Ей, бавачке, лоша квачке! Нима ще забрави Слънцето за горещниците, кой го е дарувал него, невръстното, по Коледа? Или деверът Слънце ще упрекне невестата, дето е оставила на царя дворците, на царкинята дворянството, та е обикнала юнак по сърце? Вдън земя да се продъниш, бавачко, ти в земята, а аз от небесата, да помогнем на честния юнак и на неговата хубава девойка.

И небето, и земята слушат Слънцето, та как няма да го послуша черната врана Мокош! Тозчас изчезнала тя под земята да изпълни заповедта на Слънцето.

А Слънцето, колкото си е топло от само себе си, още толкова се било засилило. Бие Слънцето отгоре, напекло пустата банковина, нагряло и небето, и земята — желязна планина можело да нажежи!

Побелели шлемовете на безмилостната войска, нажежили се онези ми ти тежки ризници, нагрели се копията и секирите. Жега хванала жестоката царкиня, жега хванала безбройните стрелци, дето им горял мозъкът под шлемовете, а гърдите им се задъхвали от горещина под ризниците. Когото не го пазел покрив, не оставал жив. Маранята повалила войската на земята. Един през друг на кръст падали, този зове онзи побратим и докато го извика, вече се е повалил.

Така моряло Слънцето безмилостната войска, а Мокош помагала на Слънцето под войската и отваряла дълбоки калища. Кой където го повалило Слънцето, там се отваряла кал под него, падал в калта, а калта се затваряла — където стоял, там си намирал гроба.

Потъвали така воин след воин, стрелец след стрелец, царкинята, бойното оръжие и секирите, и криваците. Страшно било да се гледа

как Слънцето съди, а земята пропуска толкова много войска. За кратко време, един или два часа, изчезнала онази силна войска, а в бановината нямало нигде жива душа. Само онези, които били под покрива на опушения дом, те останали живи.

Отново лежала тиха пустата бановина на бан Олех, а на прозореца се подала радостната девойка Нева Невицица да види дали деверът ѝ се е смекчил, като е унищожил толкова лошотия по света.

* * *

На юнаците раните им заздравели бързо, още по-бързо оздравели бедняците, защото тях бедата ги била навикнала. А бан Олех хич и не могъл да боледува покрай такава Нева Невицица. Ами изпратили в зори тънката лястовица с поздрав до Слънцето. До вечерта лястовицата се върнала, донесла хабер от Слънцето да свикат за другия ден сватовете, защото деверът ще им дойде на сватба.

Така и сторили, поканили гости, а каквите били онези сватове и каквото се появило из пустата бановина, такова нещо нямало и в десет царства за сто години.

---

[1] Мокош — Властвна сила, която според вярванията на старите славяни владеела над земята, предимно по мочурищата. Тя се споменава във връзка с небесния бог на гръмотевицата Перун. — Б.а. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.